

ІСТОРІЯ ОДНІЄЇ МЕТАФОРИ: «МАЛА ВІЙНА» В СЛОВАЦЬКІЙ ТА УГОРСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Ігнатоля Мирослав Мирославович

аспірант кафедри модерної історії України та зарубіжних країн,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород

E-mail: reneremark8@gmail.com

Стаття присвячена визначенні ролі та місця словацько-угорської «Малої війни» в словацькій та угорській історіографії. Автор звертає увагу на початок досліджень «Малої війни» в національних історіографіях. Розглянуто різницю у підході до подій того часу з боку словацьких та угорських істориків. Виділено і описано характерні особливості дослідження цієї проблематики. Дається спроба відповісти на питання, чи можна говорити про міжнаціональні історіографічні дискусії з цієї проблематики? Автор прагне прослідкувати, які хронологічні періоди у вивченні теми можуть бути виділені. Праця була побудована на порівняльному аналізі текстів словацьких та угорських дослідників останніх тридцяти років, тобто з часів актуалізації теми «Малої війни» в історіографічному просторі обох країн. У результаті проведеного дослідження було зроблено деякі важливі висновки, що дозволяють відкрити нові перспективи для подальших досліджень. По-перше, проблематика «Малої війни» представлена в національних історіографіях Словаччини та Угорщини вкрай нерівномірно та непропорційно. Довкола подій березня 1939 р. у Словаччині побудовано виразну інтелектуальну традицію з усіма ознаками національного історіографічного міту про героїчну надскладну оборонну війну проти непомірно сильнішого супротивника, тоді як угорськими вченими це питання практично ігнорується. Автор акцентує увагу на тому, що проблематично говорити про якийсь історіографічний словацько-угорський діалог, скоріше – про активну участь угорських вчених в словацьких наукових дискусіях. Зокрема, найважливішою з них т.зв. дискусії Деака-Чефалвай, пов'язаної з термінологічним визначенням «Малої війни» та оцінкою політичних і воєнних цілей ворожих сторін. Акцентовано увагу на провідній ролі словацької історичної думки у вивченні «Малої війни», яка стає взірцевою моделлю для історіографій інших країн. Звертається увага на тенденції останніх років до акцентуалізації окремих питань, зокрема, чи був угорський напад на Словаччину в березні 1939 р. ретельно продуманим планом? Наскільки точними є сучасні хронологічні рамки «Малої війни»? Який вплив мають досліджувані події на сьогодення та політику національної пам'яті?

Ключові слова: Словаччина, Угорщина, історіографія, дискусія, «Мала війна», березень 1939, дипломатія.

Постановка проблеми. У своєму класичному підручнику «Українська історіографія (XVIII – початок XX ст.)», відома київська дослідниця І. І. Колесник писала: «історичне пізнання (...) має два рівні: 1) предметний – конструктивне знання про минуле; 2) рефлексивний – знання про знання. Перший рівень історичного пізнання – це власне історична наука, другий – рефлексивний – методологія та історія історичної науки» [Колесник, 2000, с. 16]. Події пов'язані з нетривалим словацько-угорським прикордонним збройним конфліктом у березні 1939 р., що отримали в історіографії метафоричну назву «Мала війна», досить добре вивчені на першому рівні й майже ніколи, з часів, коли вони знову актуалізувалися в історичні науки, не розглядалися на другому рівні, тобто рефлексивному рівні історичного пізнання.

Така ситуація виглядає досить дивною, особливо якщо врахувати, що відповідний історіографічний аналіз міг би не тільки виконати певну практичну функцію – систематизувати отримані раніше відомості, але й відкрити шлях для надзвичайно актуальних теоретичних побудов і міркувань. Яким чином функціонує суспільна пам'ять? Як вона впливає на розвиток історичної науки? Яким є перебіг і динаміка історіографічних війн, що точаться між професійними істориками двох сусідніх країн?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як вже було зазначено, численні публікації, які

присвячені подіям словацько-угорської війни у березні 1939 р., майже не ставали об'єктом історіографічного аналізу. Якщо прийняти точку зору словацького історика П. Яшека про те, що «Мала війна» в історіографії перестає бути «білою плямою» тільки після 1993 р. (тобто набуття Словаччиною незалежності) [Jašek, 2016, s. 131] і з того моменту починається період її наукового вивчення, то станом на сьогодні (за увесь цей період) існує тільки три праці, автори яких ставили за мету здійснити історіографічний аналіз і підсумувати попередні дослідження своїх колег.

Це стаття угорського історика І. Янека [Janek, 2015], в якій зроблено спробу порівняння погляду угорських та словацьких істориків на цю тему, а також дві статті словацьких істориків, згаданого П. Яшека [Jašek, 2016], з аналізом словацького історіографічного доробку та Ф. Врabelя [Vrabel, 2016], в якій було розглянуто образ «Малої війни» в угорській історіографії та публіцистиці. Історіографічний огляд П. Яшека заслуговує на особливу увагу дослідників, оскільки в його статті було зроблено першу (і на 2021 р. – єдину) спробу періодизації предметної словацької історіографії цієї теми. Він виділив такі періоди: «1940-ві – 1993 рр.», «1993 – 2004 рр.», «2004 – 2007 рр.» та «з 2007 р. до сьогодні» – пов'язані з публікаціями Л. Деака та пізнішими дискусіями з ним.

Примітно, що всі три праці з'явилися майже

одночасно у 2015 р. (останні дві були виголошені на конференції у Спішській Новій Весі та опубліковані роком пізніше). Аналіз образу «Малої війни» у заангажованих сусідських національних історіографіях (польській, українській, російській та німецькій) на момент написання цього тексту залишався справою виключно майбутніх досліджень.

Мета статті. Проаналізувати основний доробок угорської і словацької історіографії, що пов'язаний з науковим вивченням подій «Малої війни» у березні 1939 року.

Виклад основного матеріалу. Представники як словацької, так і угорської історіографії порівняно пізно почали приділяти увагу подіям «Малої війни». В угорському випадку можна стверджувати, що такий низький рівень уваги був досить очікуваним, адже більшість угорських істориків підтримують точку зору сформульовану будапештським урядом ще безпосередньо у березні 1939 р., тобто схильні бачити у «Малій війні» звичайний прикордонний конфлікт, а не окреме історичне явище, яке варте прискіпливого і докладного вивчення [Janek, 2015, s. 89].

Словацький випадок значно складніший. В часи існування Чехословаччини тематика «Малої війни» практично не підіймалася ані серед словацьких, ані серед чеських істориків. Це не було наслідком безпосередньої цензури, вивчення цих подій не віталось, але й прямо не заборонялось. Так, словацько-угорський конфлікт у березні 1939 р. згадується в статті Л. Ліптака «Угорщина в політиці Словацької Держави» опублікована ще у 1967 р., в якій (щоправда без згадки самого терміну) він коротко описав перебіг конфлікту та увів до наукового обігу вперше деякі дипломатичні документи. Автор був також першим, хто звернув увагу на факт, що пропагандистська та ідеологічна складова цього короткотривалого протистояння мало більшу вагу у подальшій перспективі, ніж його воєнно-політична складова [Liptak, 1967, s. 4].

Цікаво, що у тому ж самому часовому проміжку (1939 – 1989 рр.) на «територіях» непідконтрольних чехословацькій цензурі вийшло всього дві праці, в яких хоча б у якийсь спосіб згадувалися події «Малої війни». Одна праця написана ще у 1940 р. [Strieženeš, 1940] мала пропагандистський характер, інша вийшла у еміграційному середовищі [Blaško, 1980]. Тобто тематика насправді, як можна бачити, була не дуже актуальною, незалежно від наявності чи відсутності ідеологічного тиску.

Справжній перелом у вивченні «Малої війни» сміливо можна пов'язувати з роботами багаторічного працівника Словацької академії наук Л. Деака. Уперше братиславський вчений звернувся до проблематики «Малої війни» у 1991 р. у своїй монографії присвяченій польсько-угорським відносинам [Deák, 1991]. Хоч у цій праці словацько-угорський конфлікт не був центральною темою, саме там були сформульовані тези, що стануть панівними в сучасній словацькій історіографії, і які Л. Деак буде боронити до кінця свого життя. Конфлікт було названо саме війною, окреслено його хронологічні рамки, а також прямо стверджено, що головною метою Угорщини у тій війні була повна поразка та анексія Словаччини [Deák, 1991,

s. 191–192].

Здобуття Словаччиною незалежності посилило як наукове, так і суспільне зацікавлення історією «Малої війни». До чого, якщо наукове зацікавлення втілювалося у так званому процесі заповнення «білих плям» (тенденції спільної майже для всіх регіональних історіографій того часу, в тому числі і української), то суспільне зацікавлення проблемою посилювалося не в останню чергу через загострення словацько-угорського конфлікту і зростання антиугорських настроїв в Словаччині в середині 1990-х років [Janek, s. 86].

Саме в таких обставинах у 30 березня 1993 р., в Міхаловці, Л. Деак організував першу словацьку наукову конференцію присвячену історії «Малої війни». Результатом конференції стала публікація невеликого збірника, який і зараз багато в чому виконує функцію «основної монографії» з історії словацько-угорської війни [Jašek, 2016, s. 131]. Цікавим фактом є те, що конференція та публікація збірника відбулися в саме у 1993 р., хоча цей рік не був круглою річницею «Малої війни». Укладачі обґрунтували її актуальність тим, що «.. в нових умовах нашого сьогодення, коли закладаються основи нашої державності та незалежності, необхідно повернутися до подій на сході Словаччини більше 50 років тому і відновити належне їм місце в нашій славній новітній історії» [Deák, 1993, s. 5]. Тобто у 1993 р. «Мала війна» відіграла дуже подібну роль для словацької історичної свідомості до тієї, що вона відіграла у 1939 – 1944 рр. Роль, непропорціональну до реальних масштабів конкретно воєнно-політичних подій, важливого символу успішного протистояння вічному, зятятому і незрівнянно сильнішому агресору.

Збірка налічувала дев'ять статей, в яких обговорювалися майже всі аспекти «Малої війни». З історіографічної точки зору, найбільший інтерес складають три з них.

П. Сімуніч у своїй розвідці «Військові аспекти оборони Словаччини у другій половині березня 1939 року» [Simunič, 1993] проаналізував становище словацької армії напередодні та під час конфлікту. Він описав майже відчайдушну ситуацію, в якій опинилася новостворена армія: матеріальні втрати завдані німцями, які роззброїли чехословацьке військо, кадровий голод та логістичну анархію пов'язану з вибуттям чеських офіцерів. Інший словацький вчений Я. Корчек зосередив свою увагу на участі невійськових, цивільних та парамілітарних підрозділів, а також добровольців в оборонних боях на сході Словаччини у березні 1939 р [Korček, 1993]. Така увага непрямо, але переконливо свідчила про високий рівень національного єднання словаків перед зовнішньою загрозою.

Більш сміливі і узагальнюючі висновки зробив у своїй розвідці «Прикордонні інциденти в Південному Земпліні під час Малої війни» Й. Сулачек. Тези, які Л. Деак окреслив максимально загальною, він докладно обґрунтував, аналізуючи дипломатичні документи. Йдеться про дуже важливу гіпотезу про наявність в угорського керівництва так званого «великого рішення словацької проблеми». Рішення, яке передбачало повну окупацію Словаччини та відновлення на півночі дотріанонського угорського кордону. Звідси Й. Сулачек

робить висновок, що з боку Словаччини «...участь власної армії, добровольців, апарату безпеки та звичайного населення в захисті територіальної цілісності Словаччини виступило інтегруючим фактором для суспільства, нації та держави. Зовнішня загроза мотивувала до об'єднання та співпраці.» [Sulaček, 1993, s. 58].

Отже, як свого часу перемога у «Малій війні» призвела до зростання віри у власні сили і престижу Першої республіки, так і тепер (у 1993 р.), вона перетворювалась у досконалу історіографічну метафору, що чудово погоджувалась ідеєю споконвічної боротьби за незалежність і протистояння угорському елементу. Натхненні Л. Деаком публіцисти і історики, навіть наважувалися прямо порівнювати «Малу війну» з «Великою вітчизняною війною» (у радянському і російському розумінні) [Janek, 2015, s. 88]. Ця війна, на відміну від збройних актів проти Польщі та СРСР, була обороною і справедливою, а також до певного степеню виправдувала союз Словацької Держави з А. Гітлером.

Погляди Л. Деака і його співавторів залишалися в словацькій історіографії безальтернативними до 2004 р., коли на сторінках одного з провідних словацьких історичних журналів «Vojenská história» вийшла полемічна стаття Ф. Чефалваї «Причини та перебіг угорсько-словацького збройного конфлікту в березні 1939 р.» [Cséfalvay, 2004].

В дискусії, що виникала відразу після появи друком статті й тривала з перемінною активністю майже три роки, більш «патріотично» налаштовані історики з кола Л. Деака прямо закидали Ф. Чефалваї проугорську позицію [Jašek, 2016, s. 139–141]. Для кращого розуміння суті цих звинувачень варто дещо проаналізувати доробок угорської історіографії проблеми.

Попри діаметрально протилежні погляди на природу «Малої війни» важко говорити про активну змістовну угорсько-словацьку історіографічну дискусію. Оскільки події березневих днів 1939 р. не відіграли жодної ролі у формуванні угорської історичної свідомості і загального нарративу про Другу світову війну, наддунайські історики практичного ігнорують це питання. Навіть коли мова напряду заходить про березневу агресію Угорщини проти Карпатської України, хронологічним і логічним продовження якої й стала «Мала війна», угорські історики не розглядають Словаччину як об'єкт історії та політики, а скоріше говорять про непорозуміння з Німеччиною [Контлер, 2002, с. 486].

Практично двома єдиними працями, в яких описується угорський погляд на «Малу війну» і в наш час залишаються дисертація І. Янека «Угорсько-словацькі дипломатичні відносини 1939–1944» захищена у Печі у 2009 р. [Janek, 2009, s. 62–91] та монографія Ч. Стенге «Хрещення вогнем. Перший бойовий досвід Королівських повітряних сил Угорщини та Повітряних сил Словаччини» [Stenge, 2013]. І перший, і другий автор здебільшого зупинялися на військових та бойових аспектах конфлікту, значно менше приділяючи увагу дипломатичній боротьбі або питанням кваліфікації конфлікту. Важливо зауважити, що обидві ці роботи

з'явилися вже після завершення активної фази словацької історіографічної дискусії Чефалвея-Деака у 2004–2007 рр. Тому насправді важко сказати чи позиція Ф. Чефалваї була проугорською чи угорські історики, розмірковуючи над суттю конфлікту, приймали ревізійністський підхід названого автора.

Ще раз варто наголосити, що І. Янек і Ч. Стенге – це поодинокі виключення. Не тільки визначення «Мала війна», але навіть сам факт збройного конфлікту не згадувався в більшості узагальнюючих праць з історії Угорщини двадцятого століття чи в загальних працях з історії цієї країни. Причому така тенденція не залежала ані від соціально-політичних обставин (до чи після 1956 або 1989 року), ані від ідеологічної орієнтації істориків [Vrábel, 2016, s. 123]. За спостереженнями словацького історика Ф. Врабеля, прикордонний конфлікт у березні 1939 р., в угорському інтелектуальному полі був і залигається цариною не стільки вчених-істориків, скільки консервативних публіцистів [Vrábel, 2016, s. 125].

Окресливши умовність поняття проугорська позиція, варто повернутися до докладного розгляду історіографічної дискусії Чефалваї-Деака та її наслідків для сучасного етапу вивчення подій «Малої війни». Поштовхом до написання дослідження, за визнанням самого Ф. Чефалваї, було звернення до джерел угорського походження, які, за його словами, словацькі публіцисти до цього старанно оминали [Cséfalvay, 2004, s. 40]. З методологічної точки зору словацький вчений в першу чергу виступив за широке використання порівняльного методу. Угорські, німецькі та словацькі джерела повинні бути співставленні в протиставленні, чого, на жаль, раніше в словацькій історіографії не відбувалось.

Найочевиднішим ревізійністським моментом у статті Ф. Чефалваї стала докорінна заміна термінології. Він не погодився з терміном «Мала війна» взагалі та вживанням слова «війна» зокрема. Натомість він запропонував використовувати термін «збройний конфлікт», який, на його думку, більше відповідає характеру подій у східній Словаччині в березні 1939 р. [Cséfalvay, 2004, s. 41]. Аргументом історика для такого «термінологічного» повороту виступило загальноюридичне визначення війни та збройних конфліктів у сфері військової служби. Цікаво, що пізніше цю думку підхопив угорський дослідник І. Янек, який запропонував термін «Триденна війна» за аналогією з відомою «Шестиденною війною» [Janek, 2015, s. 90], проте він не прижився і враховуючи наявність в ньому хронологічної інверсії (подія більш рання названа за аналогією до події більш пізньої), навряд коли-небудь увійде до наукового вжитку.

Проте найважливішою проблемою, яку підійняв Ф. Чефалваї, стала проблема так званих «двох вирішень». Про існування в угорського керівництва «великого вирішення» словацької проблеми, яке передбачало повну анексію Словаччини з ліквідацією будь-яких форм державності, писав ще Л. Деак [Deák, 2004, s. 202–203]. Він вважав, що цьому завадив саме героїчний опір словацької армії, що перетворило «велике вирішення» на «мале вирішення». Ціллю останнього було просто утримати території вже

захоплені у східній Словаччині станом на 23 березня 1939 р. На відміну від Л. Деака, Ф. Чефалваї вважає, що жодного «великого вирішення» не існувало. За його словами, угорці об'єднали окупацію Підкарпатської Росії та частин східної Словаччини в одну акцію, про яку вони заздалегідь повідомили німців, але проголошення незалежності Словаччини та німецька політика спрямована на її підтримку змусили угорське політичне керівництво бути обережнішим. Німці погодилися на те, щоб угорці зайняли лише вузьку смугу території на сході Словаччини, тому твердження про те, що лише героїчний опір словацьких солдатів та добровольців утримав Будапешт від «великого вирішення» Ф. Чефалваї вважав необґрунтованим. Він стверджує, що угорські війська майже не зустрічали опору під час окупації словацької території, а масштаб їх наступу був далеко не таким великим, як його описують у словацькій історіографії. Станом на 23 березня 1939 р. королівська армія захопила лише ту територію, на яку вона раніше оголосила свої претензії, а це означає, що планів «великого вирішення» ніколи не існувало [Cséfalvay, 2004, s. 40–43].

Відповідь Л. Деака була блискучою. «Vojenská história» опублікувала її вже в наступному номері. Перш за все Л. Деак зауважив, що якщо навіть «Мала війна» не відповідає формальному, словниковому визначенню війни, то все одно у реаліях того часу (молода держава і практично відсутня армія) та у мові тогочасних джерел, вона зображується саме як війна [Deák, 2004a, s. 128]. Л. Деак вважав неприпустимим спрощенням вважати «Малу війну» продовженням агресії проти Карпатської України. Зокрема він нагадує, що конфлікт зі Словаччиною почався аж за п'ять днів по поразці українців і це вторгнення скоріш за все було підготовленим, тобто не йдеться про звичайний прикордонний конфлікт [Deák, 2004a, s. 130]. Менш переконливі аргументи навів Л. Деак щодо можливості існування «великого вирішення». Метр словацької історіографії посилався в першу чергу на мемуарну літературу, сповнену сентиментів щодо повернення так званого Фелведека (Верхньої Угорщини).

Відповідь на контраргументи Л. Деака з'явилась тільки через три роки. На конференції молодих вчених у Прешові, Ф. Чефалваї виголосив доповідь «Початок угорсько-словацького конфлікту у березні 1939 року» [Cséfalvay, 2007], де знову повернувся до питання про характер тих подій і відповідну дослідницьку термінологію. Вчений далі наполягав на тому, що «війна» не є адекватним терміном, навіть якщо вдатися до анахронізму, перенісши на події 1939 р. більш модерні поняття «малих війн» четвертого покоління. Також Ф. Чефалваї не змінив своєї думки, щодо можливості існування плану «великого вирішення» в угорського керівництва, наполягаючи на тому факті, що просування королівських військ на сході Словаччини припинилось увечері 22 березня 1939 р. не через опір словацької армії, а через відсутність подальших чітких планів у Будапешта. «Велике вирішення» було фантазією угорських політиків і до, і після війни, проте ніколи серйозно не розглядалось військовим керівництвом,

принаймні жодних документів, які б підтверджували такі плани, досі знайдено не було [Cséfalvay, 2007, s. 248].

Дискусія Деак-Чефалваї на сьогодні залишається єдиною великою (в сенсі проблематики, не масштабів) історіографічною суперечкою, що мала місце серед істориків усіх зацікавлених країн. Порушені питання залишаються відкритими і активно впливають на напрямки подальших досліджень. Навіть у такій, на перший погляд об'єктивній, як видання архівних документів, можна побачити спробу довести або спростувати факт існування «великого вирішення». Вистачить навести хоча б два приклади – видання пов'язане з історією Віденських арбітражів [Deák, 2005] і статтю І. Бака [Baka, 2007], що відкривала публікацію німецьких документів того періоду.

Тільки в двох випадках можна з впевненістю говорити про те, що історики пробували відійти від парадигми нав'язаною полемікою Деак-Чефалваї. П. Мічіанік представив нове хронологічне визначення всього конфлікту та зазначив, що це був не просто триденний «збройний конфлікт», а справжня невеличка війна, що тривала, незважаючи на перемир'я, до квітня 1939 року [Mičianik, 2007]. М. Лацко в свою чергу проаналізував ставлення словацького суспільства до подій «Малої війни», зацентрувавши увагу не стільки на зовнішньополітичній складовій конфлікту, скільки на його значенні для зростання словацької самосвідомості й політичної мобілізації довкола режиму Й. Тісо [Lacko, 2011, s. 206].

Подальшим кроком до розгляду подій «Малої війни» в контексті існування Словацької республіки була монографія І. Бака [Baka, 2010], в якій дослідник також спирається на чимало німецьких джерел. Робота розкриває деякі аспекти цілей та методів людацької пропаганди, зміни в статусі меншин, описує створення, організацію та діяльність воєнізованих фашистських організацій.

Впливовим внеском у розгляд «Малої війни» в контексті Другої світової війни була колективна монографія «Словаччина та словаки у вирі Другої світової війни» [Baka, Cséfalvay, Kralčák, Maskalík, Surný, 2016]. Робота націлена перш за все на найширше коло читачів. Незважаючи на те, що подіям «Малої війни» там приділено доволі мало уваги, ця робота засвідчує подальший інтерес до цієї тематики, а також розгляд угорсько-словацького військового протистояння саме як певний пролог перед початком Світової війни. Неодмінним позитивом цієї монографії є також наявність фотографій, плакатів, листівок, документів, карт, оглядових таблиць і т.д.

Підтвердження того, що розглядувані нами події залишаються актуальними для наукової та громадянської думки, є збірник «Мала війна в березні 1939 та її місце в пам'яті народу» [Malá vojna v marci 1939 a jej miesto v pamäti národa, 2016], який викликає дискусію та рецензії і в українській історіографії [Віднянський, 2018]. В цьому збірнику є також кілька цікавих думок, зокрема теза П. Мічіаніка про те, що «Мала війна» де-факто відбувалась вже з жовтня 1938 р., беручи до уваги численні прикордонні збройні конфлікти. Завершення ж цієї війни він вбачає аж в 22 травня

1939 р. Ще однією значимою подією є акцентування уваги Л. Петрашкою на низькому рівні самосвідомості серед словаків на атакованих територіях і великій кількості проугорсько налаштованого населення, що викликає доволі справедливу асоціацію з Російською агресією щодо України в 2014 р. [Віднянський, 2018, с. 567].

Висновки. В словацькій та угорській національній історіографії проблематика «Малої війни» за останні тридцять років була висвітлена вкрай нерівномірно. Якщо словацькі вчені і публіцисти вважають «Малу війну» однією з центральних подій, вивчення якої важливе для адекватного розуміння історії Словаччини у Другій світовій війні, то в Угорщині прикордонний конфлікт у березні 1939 р. залишається переважно вдячною тематикою не для істориків, а для політичних публіцистів правої та праворадикальної орієнтації. Погляди словацьких

вчених настільки авторитетні, що саме вони мають вирішальний вплив на інші національні історіографії, які намагаються або підважити їх доробок (угорська, польська), або приймають цілковито компліментарну поставу (українська). З моменту початку активного наукового вивчення і до 2004 р., тематика вивчалась здебільшого військовими істориками, що відбивалося на фактографічній орієнтації досліджень. Проте після початку полеміки спровокованої словацьким істориком Ф. Чефалвеї, на перший план починають виходити більш теоретичні питання (назва війни, її природа та цілі сторін), а серед словацьких та угорських істориків з'являються спроби розглянути події березня 1939 р. в дипломатичному та соціально-політичному вимірі. Також важливим є факт звертання уваги на події «Малої війни», яка дедалі частіше розглядається не в аспектах фактологічної подієвої історії, а з погляду національної пам'яті.

Список використаних джерел

- Baka, I., 2010. *Politický systém a režim Slovenskej republiky v rokoch 1939 – 1940*, Bratislava: Vojenský historický ústav, 322 s.
- Baka, I., Cséfalvay, F., Kralčák, P., Maskalík, A., Syrný, M., 2016. *Slovensko a Slováci vo víre druhej svetovej vojny. Vojenské dejiny Slovenska 1939 – 1945 slovom a obrazom*, Bratislava: Pro Militaria Historica, 167 s.
- Baka, I., 2007. Ozbrojený maďarsko-slovenský konflikt z marca 1939 v správach Sicherheitsdienst, *Vojenská história*, roč. 11, č. 4, s. 124–156.
- Blaško, Š., 1980. *Sobranecký Kraj: zážitky a spomienky*, Cleveland-Rím: Vydal Slovenský ústav, 205 s.
- Cséfalvay, F., 2004. Predohra a priebeh maďarsko-slovenského ozbrojeného konfliktu v marci 1939, *Vojenská história*, roč. 8, č. 2, s. 39–58.
- Cséfalvay, F., 2007. Začiatok maďarsko-slovenského ozbrojeného konfliktu v marci 1939 (o mýtoch a nepresnostiach), *Slovensko medzi 14. marcom 1939 a salzburskými rokovaniami, Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis*. Historický zborník 9, Prešov, s. 241–250.
- Deák, L., 2005. *Viedenská arbitráž: 2. november 1938: dokumenty*, Martin: Matica Slovenská, 454 s.
- Deák, L., 1991. *Hra o Slovensko: Slovensko v politike Maďarska a Polska v rokoch 1933 – 1939*, Bratislava: Veda, 240 s.
- Deák, L., 1993. *Malá vojna: Vojenský konflikt medzi Maďarskom a Slovenskom v marci 1939*, Bratislava, 98 s.
- Deák, L., 2004 a. *Názory a polemika, Vojenská história*, roč. 8, č. 4, s. 128–134.
- Deák, L., 2004. *Nová Hranica medzi Slovenskom a Maďarskom po okupácii Podkarpatskej rusi v marci 1939, Historické štúdie*, Vol. 43, 2004, s. 189–212.
- Janek, I., 2009. *Magyar – szlovák kapcsolatok 1939 – 1944*. Pécs: Doktori disszertáció, 347 ol. [Online]. Доступно: <https://docplayer.hu/12063439-Szlovak-magyar-kapcsolatok-1939-1944.html> (дата звернення: 27.04. 2021).
- Janek, I., 2015. The History of the Slovak-Hungarian «Little War» and Its Interpretations in National Histories, *Prague Papers on the History of International Relations*, vol. 2, s. 85–101.
- Jašek, P., 2016. *Malá vojna v slovenskej historiografii, Malá vojna v marci 1939 a jej miesto v pamäti národa*, Bratislava: 2016, s. 127–153.
- Korček, J., 1993. Účasť nevojenských jednotiek a dobrovoľníkov pri obrane východného Slovenska, *Malá vojna: Vojenský konflikt medzi Maďarskom a Slovenskom v marci 1939*, Bratislava, s. 35–44.
- Lacko, M., 2011. *Maďarský vpád na Slovensko v marci 1939 a jeho ohlas, Juh Slovenska po Viedenskej arbitráži 1938 – 1945. Zborník z vedeckej konferencie, Šurany 22.–23. marca 2011*, Bratislava 2011, s. 200–216.
- Liptak, L., 1967. *Maďarsko v politike Slovenského štátu 1939 – 1943, Historický časopis*, roč. 15., č. 1, s. 1–33.
- Malá vojna v marci 1939 a jej miesto v pamäti národa*, 2016, Krakov-Bratislava: Spolok Slovákov v Poľsku, o.z. Múzeum ozbrojených zložiek SR 1939 – 1945, 204 s.
- Mičianik, P., 2007. Pokračovanie slovensko-maďarského vojnového konfliktu po oficiálnom skončení maďarskej agresie (marec-apríl 1939). *Slovensko medzi 14. marcom 1939 a salzburskými rokovaniami, Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis*. Historický zborník 9., Prešov, s. 251–267.
- Simunič, P., 1993. *Vojenské aspekty obrany Slovenska, Malá vojna: Vojenský konflikt medzi Maďarskom a Slovenskom v marci 1939*, Bratislava s. 27–35.
- Stenge, Cs., 2013. *Baptism of Fire: The First Combat Experiences of the Royal Hungarian Air Force and Slovak Air Force, March 1939*, Solihull, 136 p.
- Strieženc, R., 1940. *Stráž na východe. Radostná reportáž o slovenskej armáde*, Bratislava: Tlač. kníhtlač. Andreja, 183 s.
- Sulaček, J., 1993. *Pohraničné incidenty na južnom Zempline počas Malej vojny, Malá vojna: Vojenský konflikt medzi Maďarskom a Slovenskom v marci 1939*, Bratislava s. 44–59.
- Vrábel, F., 2016. *Poznámky k reflexii Malej vojny v maďarskej historiografii a publicistike, Malá vojna v marci 1939 a jej miesto v pamäti národa*, Bratislava: 2016, s. 119–126.
- Віднянський, С., 2018. *Словацький початок Другої світової війни (огляд збірника: Malá vojna v marci 1939 a jej miesto v pamäti národa / zostavili Martin Lacko, Michal Malatinský. Krakov-Bratislava: Spolok Slovákov v Poľsku, o.z. Múzeum ozbrojených zložiek SR 1939 – 1945, 2016, 204 s.), Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Історичні науки*, вип. 11, с. 563–568.
- Колесник, І., 2000. *Українська історіографія (XVIII – початок XX століття)*, Київ: Генеза, 256 с.
- Контлер, Л., 2002. *История Венгрии. Тысячелетие в центре Европы*, Москва: Весь Мир, 656 с.

References

- Baka, I., 2007. Ozbroyený maďarsko-slovenský konflikt z marca 1939 v správach Sicherheitsdienst, *Vojenská história*, roč. 11, č. 4, s. 124–156. (in Slovakian).
- Baka, I., 2010. *Politický systém a režim Slovenskej republiky v rokoch 1939 – 1940*, Bratislava: Vojenský historický ústav, 322 s. (in Slovakian).
- Baka, I., Cséfalvay, F., Kralčák, P., Maskalík, A., Syrný, M., 2016. *Slovensko a slováci vo víre druhej svetovej vojny. Vojenské dejiny Slovenska 1939 – 1945 slovom a obrazom*, Bratislava: Pro Militaria Historica, 167 s. (in Slovakian).
- Blaško, Š., 1980. *Sobranecký Kraj: zážitky a spomienky*, Cleveland-Rím: Vydal Slovenský ustav. 205 s. (in Slovakian).
- Cséfalvay, F., 2004. Predohra a priebeh maďarsko-slovenského ozbrojeného konfliktu v marci 1939, *Vojenská história*, roč. 8, č. 2, s. 39–58. (in Slovakian).
- Cséfalvay, F., 2007. Začiatok maďarsko-slovenského ozbrojeného konfliktu v marci 1939 (o mýtoch a nepresnostiach), Slovensko medzi 14. marcom 1939 a salzburskými rokovaniami, *Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Historický zborník 9*, Prešov, s. 241–250. (in Slovakian).
- Deák, L., 1991. *Hra o Slovensko: Slovensko v politike Maďarska a Poľska v rokoch 1933 – 1939*, Bratislava: Veda, 240 s. (in Slovakian).
- Deák, L., 1993. *Malá vojna: Vojenský konflikt medzi Maďarskom a Slovenskom v marci 1939*, Bratislava, 98 s. (in Slovakian).
- Deák, L., 2004 a. Názory a polemika. *Vojenská história*, roč. 8, č. 4, s. 128–134. (in Slovakian).
- Deák, L., 2004. Nová Hranica medzi Slovenskom a Maďarskom po okupácii Podkarpatskej rusi v marci 1939, *Historické štúdie*, Vol. 43, 2004, pp. 189–212. (in Slovakian).
- Deák, L., 2005. *Viedenská arbitráž: 2. november 1938: dokumenty*, Martin: Matica Slovenská, 454 s. (in Slovakian).
- Janek, I., 2009. *Magyar – szlovák kapcsolatok 1939 – 1944*. Pécs: Doktori disszertáció, 347 ol. [Online]. Доступно: <https://docplayer.hu/12063439-Szlovak-magyar-kapcsolatok-1939-1944.html> (дата звернення: 02.05. 2021). (in Hungarian).
- Janek, I., 2015. The History of the Slovak-Hungarian «Little War» and Its Interpretations in National Histories, *Prague Papers on the History of International Relations*, Vol. 2, s. 85–101. (in English).
- Jašek, P., 2016. Malá vojna v slovenskej historiografii, *Malá vojna v marci 1939 a jej miesto v pamäti národa*, Bratislava: 2016, s. 127–153. (in Slovakian).
- Kolesnik, I., 2000. *Ukrajns'ka istoriografiya (XVIII – pochatok XX stolittya)* [Ukrainian historiography (XVIII – beginning of XX century)], Kyiv: Geneza, 256 s. (in Ukrainian).
- Kontler, L., 2002. *Istoriya Vengrii. Tysyacheletie v tsentre Evropy* [History of Hungary. Millennium in the center of Europe], Moskva: Ves' Mir, 656 s. (in Russian).
- Korček, J., 1993. Účasť nevojenských jednotiek a dobrovoľníkov pri obrane východného Slovenska. *Malá vojna: Vojenský konflikt medzi Maďarskom a Slovenskom v marci 1939*, Bratislava, s. 35–44. (in Slovakian).
- Lacko, M., 2011. Maďarský vpád na Slovensko v marci 1939 a jeho ohlas, *Juh Slovenska po Viedenskej arbitráži 1938 – 1945. Zborník z vedeckej konferencie, Šurany 22.–23. marca 2011*, Bratislava 2011, s. 200–216. (in Slovakian).
- Liptak, L., 1967. Maďarsko v politike Slovenského štátu 1939 – 1943. *Historický časopis*, roč. 15., č. 1, s. 1–33. (in Slovakian).
- Malá vojna v marci 1939 a jej miesto v pamäti národa*, 2016. Krakov-Bratislava: Spolok Slovákov v Poľsku, o.z. Múzeum ozbrojených zložiek SR 1939 – 1945, 204 s. (in Slovakian).
- Mičianik, P., 2007. Pokračovanie slovensko-maďarského vojnového konfliktu po oficiálnom skončení maďarskej agresie (marec-apríl 1939). Slovensko medzi 14. marcom 1939 a salzburskými rokovaniami, *Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Historický zborník 9.*, Prešov, s. 251–267. (in Slovakian).
- Simunič, P., 1993. Vojenské aspekty obrany Slovenska, *Malá vojna: Vojenský konflikt medzi Maďarskom a Slovenskom v marci 1939*, Bratislava s. 27–35. (in Slovakian).
- Stenge, Cs., 2013. *Baptism of Fire: The First Combat Experiences of the Royal Hungarian Air Force and Slovak Air Force*, March 1939. Solihull, 136 p. (in Slovakian).
- Strieženec, R., 1940. *Stráž na východe. Radostná reportáž o slovenskej armáde*, Bratislava: Tlač. kníhtlač. Andreja, 183 s. (in Slovakian).
- Sulaček, J., 1993. Pohraničné incydenty na južnom Zempline počas Malej vojny, *Malá vojna: Vojenský konflikt medzi Maďarskom a Slovenskom v marci 1939*, Bratislava s. 44–59. (in Slovakian).
- Vrábel, F., 2016. Poznámky k reflexii Malej vojny v maďarskej historiografii a publicistike, *Malá vojna v marci 1939 a jej miesto v pamäti národa*. Bratislava: 2016, s. 119–126. (in Slovakian).
- Vidnyans'kii, S., 2018. Slovats'kii pochatok Drugoi s'vitovoi viini (oglyad zbornika: Malá vojna v marci 1939 a jej miesto v pamäti národa / zostavili Martin Lacko, Michal Malatinský. Krakov-Bratislava: Spolok Slovákov v Poľsku, o.z. Múzeum ozbrojených zložiek SR 1939 – 1945, 2016, 204 s.) [Slovak beginning of the Second World War (review of Malá vojna v marci 1939 a jej miesto v pamäti národa / zostavili Martin Lacko, Michal Malatinský. Krakov-Bratislava : Spolok Slovákov v Poľsku, o.z. Múzeum ozbrojených zložiek SR 1939 – 1945, 2016)], *Visnik Kam'yanets'-Podil's'kogo natsional'nogo universitetu im. Ivana Ogiienka. Istorichni nauki*, vyp. 11, s. 563–568. (in Ukrainian).

SUMMARY

THE STORY OF ONE METAPHOR: «LITTLE WAR» IN SLOVAK AND HUNGARIAN HISTORIOGRAPHY

Miroslav Ihnatolja

Postgraduate Student of Head of the Department of Modern History of Ukraine and Foreign Countries, SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod

The article is devoted to the role of the Slovak-Hungarian «Little War» in Slovak and Hungarian historiography. The author draws attention to the beginning of research on the «Little War» in national historiographies. The difference in the approach to the events of that time on the part of Slovak and Hungarian historians has been considered. The characteristic features of research on this problem have been emphasized and described. An attempt has been made to answer whether it is possible to talk about interethnic historiographical discussions on this issue? The author tries to trace what chronological periods in the study of the topic can be identified. The work was based on a comparative analysis of the Slovak and Hungarian researchers' texts written in the last thirty years since the actualization of the "Little War" theme in the historiographical space of both countries. As a result of the study, some important conclusions have been which open new perspectives for further research. Firstly, the «Little War» issue is presented in the national historiographies of Slovakia and Hungary very unevenly and disproportionately. An evident intellectual tradition was built around the events of March 1939 in Slovakia with all the features of a national historiographical myth about a heroic complex defensive war against a stronger enemy, while Hungarian scholars practically ignored this issue. The author emphasizes that it is problematic to talk about any historiographical Slovak-Hungarian dialogue but rather about the active participation of Hungarian scholars in Slovak scientific discussions. In particular, the most important of them is the so-called Deak-Chefalvai discussion closely connected with the terminological definition of the «Little War» and the assessment of the political and military goals of the hostile parties. The emphasis is placed on the leading role of Slovak historical opinion in the study of the «Little War», which becomes a model for historiographies of other countries. The attention is drawn to the tendencies of recent years to focus on specific issues, mainly if the Hungarian attack on Slovakia in March 1939 was a carefully thought-out plan? How accurate are the modern chronological frameworks of the «Little War»? What impact do the events under study have on the present and the politics of national memory?

Keywords: Slovakia, Hungary, historiography, discussion, «Little War», March 1939, diplomacy.